

10.761
6

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

ПАНГЕЛОВ СТЕПАН БОРИСОВИЧ

УДК 796.035

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ
ЯК ФОРМИ АКТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ ЛЮДИНИ**

24.00.02 – фізична культура,
фізичне виховання різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Дніпропетровськ - 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник - доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Круцевич Тетяна Юріївна**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Дутчак Мирослав Васильович**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, перший проректор;

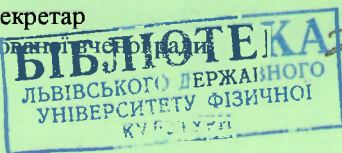
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент **Безверхня Галина Василівна**, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, декан факультету фізичного виховання.

Захист відбудеться « 8 » червня 2012 р. о 12 годині 00 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.881.01 Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (49094, м. Дніпропетровськ, вул.Набережна Перемоги, 10).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (49094, м. Дніпропетровськ, вул.Набережна Перемоги, 10)

Автореферат розіслано « 7 » травня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В.Москаленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. З моменту відновлення державності України відбуваються глибокі соціально-економічні, політичні і культурні перетворення, які значно впливають на функціонування усіх складових суспільного життя сучасної української держави. Виразно відбуваються ці процеси й у сфері фізичної культури і спорту.

В Україні здійснюються заходи щодо розвитку фізичної культури, спорту, туризму і туризму, які обумовлені основними державними документами: національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту в Україні (2004); державною програмою розвитку фізичної культури і спорту в Україні (1994); Законом України «Про фізичну культуру і спорт» (2009) та ін. Проте, ситуація у галузі залишається складною.

Активізація рекреаційно-оздоровчої діяльності населення є вкрай актуальною справою на те, що здоров'я наших співгромадян дедалі стає гіршим, а кількість учасників до систематичної рухової активності сягає лише 8-13% (М.В.Дутчак, 2007; О.М.Жданова, 2008).

Світовий досвід свідчить, що оптимальна рухова активність впродовж всього життя кожної людини — найефективніший засіб профілактики захворювань та збереження здоров'я. Існуючий "бум" здорового способу життя в економічно розвинутих країнах, прагнення людей справляти враження успішної та здорової людини не залишили байдужими і громадян України.

У теперішній час у сфері фізичної рекреації та оздоровчої фізичної культури введено значну кількість досліджень. Визначені її теоретико-методологічні засади в працях провідних вчених: Г.Л.Апанасенко (1998); М.Г.Бердуса (2003); М.В.Дутчак (2009); Т.Ю.Круцевич, Г.В.Безверхньої (2010); Є.Н.Приступи (2010). Відбувається активне впровадження у практику інноваційних оздоровчих технологій у пов'язаності з індивідуальними особливостями і мотивацією людини (В.Безверхня, 2009; М.М.Булатова, 2008; В.В.Левицький, 2000; Е.Хоулі, Б.Френкс, 2004). Питання наукового обґрунтування застосування нових видів рухової активності та оцінки їх фізкультурно-оздоровчого потенціалу розглянуті у дослідженнях Н.О.Гоглюватої (2007), Є.С.Губаревої (2001), Л.Я.Іващенко та ін. (2008), О.Ю.Лядської (2011), Є.А.Репнікової (2003), О.В.Шиян (2004).

Водночас, досліджень соціального напрямку сфери фізичної рекреації виразно не вистачає, і вони, в основному присвячені питанням організації і управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю населення (М.В.Дутчак, 2007-2009; М.Жданова, 2000, 2008).

Що стосується розробки власне історичного напрямку проблематики фізичної рекреації як форми активного дозвілля людини, то такі дослідження практично відсутні, не дивлячись на те, що спроби використання фізичних вправ для покращення здоров'я і збільшення тривалості життя людини здійснювалися ще за 3-4 тисячі років до нашої ери.

Визначення передумов становлення і розвитку фізичної рекреації як форми дозвілля людини від найдавніших часів до наших днів надасть можливість ефективно оцінювати дію соціальних законів у цій сфері, виявляти, аналізувати й

загальнювати нові закономірності її функціонування, а також – перспективи подальшого розвитку.

Актуальність і відсутність узагальнення історико-теоретичних досліджень заної проблеми зумовили вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконується згідно зі «Зведеним планом науково - дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту у межах теми 3.2.1 «Науково-методичні засади удосконалення виховання в навчальних закладах дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання»», №0106U010782 державної бюджетної науково-дослідної теми Міністерства освіти і науки України «Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дітей, підлітків і молоді в процесі фізичного виховання у навчальних закладах», номер державної реєстрації 0111U002945, яка виконується в інституті фізичного виховання і природознавства ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Роль автора полягає у дослідженні організаційно-методичних засад виникнення і розвитку фізичної рекреації як однієї з форм фізичного виховання різних груп населення.

Мета дослідження – визначити організаційно-методичні передумови виникнення фізичної рекреації як форми активного дозвілля людини в умовах різних суспільно-економічних формацій (від первісного суспільства до пізнього часу) для обґрунтування напрямів розвитку рекреаційно-оздоровчої діяльності населення у сучасних умовах.

Завдання дослідження:

1. Систематизувати дані щодо теоретико-методичних основ фізичної рекреації в сучасній системі фізичного виховання різних груп населення за даними науково-літературних джерел.
2. Визначити передумови виникнення і закономірності розвитку форм активного дозвілля у Стародавньому світі (IV тис. до н.е. – сер.V ст.).
3. Розкрити соціально-економічні умови та виявити тенденції розвитку фізичної культури оздоровчої спрямованості у Середні віки (сер. V- сер. XVII ст.).
4. Виявити соціально-педагогічні умови, форми та зміст рекреаційного руху у епоху Нового часу (сер. XVII ст. – 1917 р.).
5. Визначити напрями розвитку рекреаційно-оздоровчої діяльності населення в Україні в XX – поч. XXI століття.

Об'єкт дослідження – фізична рекреація як форма активного дозвілля людини.

Предмет дослідження – організаційно-методичні передумови виникнення і розвитку фізичної рекреації як форми активного дозвілля в структурі вільного часу різних груп населення.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано такі методи: аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури; метод системного аналізу; хронологічний метод; історико-логічний метод; описовий метод; опрацювання метод.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження:

- вперше визначені фактори формування передумов виникнення фізичної екреації (біологічна потреба людини в руховій активності; ускладнення суспільно-сподарського життя первісних людей; розвиток абстрактно-логічного мислення людини; розвиток магічних обрядів і вірувань; кліматичні умови) і первинні форми айбутнього дозвілля (магічні дії і ритуали; обряди посвяти (ініціації); ігри і магальні дії; святкові заходи як вид колективної рухової активності) у первісному успільстві;

- вперше визначені соціально-економічні умови розвитку форм активного озвілля у країнах Стародавнього світу (IV тис. до н.е. – сер.V ст.), які полягали: в гворенні державно-правових форм організації і регулювання суспільної практики; озвітку приватної власності, що призвело до економічного і соціального змежування населення; формуванні привілейованого класу (родова аристократія, рошарок вищих жреців, чиновників, військових); формуванні інституту рабства і айбідніших верств вільного населення;

- вперше розкриті чинники впливу (релігійні, політичні, соціально-економічні) а розвиток рекреаційних форм фізичної культури у країнах Сходу і Західної вропи у Середні віки(сер. V - сер. XVII ст.). Їх змістовне наповнення було зумовлене різноманітними суспільними потребами, умовами, місцевими задиціями, що сприяло диференціації форм активного дозвілля за соціальними знаками;

- вперше висвітлені передумови становлення (паломництво,військові спансії, розвиток торгівлі) і чинники розвитку (суспільні, релігійні, політичні) /ристсько-краєзнавчої діяльності як рекреаційно-оздоровчого засобу у період від християнської доби до Нового часу (IV-III тис. до н.е. – сер. XVII ст.);

- вперше розкриті передумови та чинники розповсюдження фізкультурних гганізацій і рекреаційного руху в країнах Європи і США у період Нового часу (сер. VII ст. – 1917 р.). Основними передумовами розвитку фізичної рекреації у цей період були: політичні, соціальні, економічні, культурні, військові;

- вперше розкриті характерні риси, суспільні функції (виробнича, медико-ологічна, соціально-культурна) і зміст рекреаційної діяльності населення у рубіжних країнах у перший період Новітнього часу (1917-1945 рр.);

- вперше визначені напрями розвитку рекреаційно-оздоровчої діяльності иселення розвинутих країн і в Україні у XX - поч. XXI століття, які обумовлені: формованістю основних ланок світової інфраструктури культурного дозвілля; явністю альтернативних форм і видів активного відпочинку; збільшенням попиту і види занять, пов'язаних з живою природою і активними видами рекреації; прямованістю не тільки на фізичну рекреацію і розваги, а також — на духовну тивність, освіту, розвиток внутрішнього світу людини; залежністю від масових креаційних інтересів населення;

- доповнено наукові дані щодо особливостей розвитку форм активного озвілля населення у Київській Русі (X-XII ст.) та Російській імперії (XVII ст. – 1917 р.);

- доповнено наукові дані щодо основних тенденцій розвитку міжнародного туризму як компоненту світової інфраструктури дозвілля в умовах сучасних глобальних взаємодій.

Практична значущість результатів дослідження полягає у доповненні теорії і методики фізичної культури відомостями щодо історичних передумов виникнення і розвитку фізичної рекреації як форми активного дозвілля різних груп населення.

Деякі положення історичних передумов розвитку форм активного дозвілля людини включені у перший розділ навчального посібника «Рекреація у фізичній культурі різних груп населення» (2010) з посиланням на матеріали дисертанта. Також результати дослідження використані для доповнення змісту навчальних дисциплін «Історія фізичної культури», «Теорія і методика фізичного виховання», «Організація і методика оздоровчої фізичної культури».

Результати дослідження впроваджені у навчальний процес підготовки студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України (м.Київ); факультету фізичного виховання Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини; інституту фізичного виховання і природознавства ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», що підтверджується відповідними актами впровадження.

Особистий внесок дисертанта полягає у постановці проблеми, формуванні методології дослідження, накопиченні фактологічного матеріалу, аналізі та інтерпретації результатів дослідження, визначенні передумов виникнення і розвитку фізичної рекреації у різні суспільно-економічні формації існування людства відповідно загальноприйнятій історичній періодизації, впровадженні результатів дослідження у практику роботи вищих навчальних закладів. У публікаціях, зроблених у співавторстві, авторові належить розробка стратегії дослідження та аналіз емпіричних даних.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Результати дослідження представлені у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях «Проблеми розвитку спортивно-оздоровчого туризму і краєзнавства в закладах освіти» (м.Переяслав-Хмельницький, 2009, 2010, 2011), на V і VI міжнародних науково-практичних конференціях «Основні напрями розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (м.Дніпропетровськ, 2009, 2010), на Міжнародній науково-практичній конференції «Фізичне виховання різних груп населення: стан, проблеми та перспективи» (м.Дніпропетровськ, 2011), на IV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Молодь та олімпізм» (м.Київ, 2011).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 9 публікаціях, серед яких 5 надруковані у спеціалізованих виданнях, затверджених ЗАК України. Дві статті опубліковані у співавторстві.

Структура та обсяг дисертації. Текст дисертаційної роботи викладений на 208 сторінках комп'ютерного набору і складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних літературних джерел. Фактичні дані представлені у 2 таблицях і проілюстровані 12 рисунками. У роботі використано 324 літературних джерел, з яких 49 іноземних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість риманих результатів, особистий внесок здобувача, наведені дані щодо апробації боти, зазначено кількість публікацій.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні основи фізичної рекреації в часній системі фізичного виховання різних груп населення**» проаналізовано та аґальнено дані вітчизняних і зарубіжних авторів щодо: співвідношення понять «фізична рекреація», «вільний час», «рекреація», «відпочинок», «культурне звільля», «здоровий спосіб життя»; характеристики сфери рекреації у фізичній льтурі; змісту рекреативно-оздоровчих форм занять; факторів впливу на креаційну активність населення.

Сучасні дослідження у галузі фізичного виховання і спорту свідчать, що няття «відпочинок», «рекреація», «реабілітація», «здоровий спосіб життя», «тнес», «велнес» та їх співвідношення потребують уточнення, однак вони є мостійними категоріями зі своїм специфічним змістом, а загальні риси, які лягають у перехідних формах, завданнях не можуть бути підставою для їх номінізації (Г.А.Аванесова, 2006; М.Г.Бердус, 2003; Г.П.Віноградов, 2001; В.Дутчак, 2009; О.Є.Клеменко, 1998; Т.Ю.Круцевич, Г.В.Безверхня, 2010; В.Левицький, 2000; Є.Н.Приступа та ін.; 2010 Ю.Є.Рижкін, 2007).

Чітке розуміння понятійного апарату (у даному випадку – сфери фізичної креації) дозволяє усунути різне трактування професійних термінів. Але проблема фініції актуальна і до теперішнього часу, оскільки це обумовлено історичним звитком науки, відкриттями в ній нових напрямів, формуванням різних наукових нцепцій.

Фізична рекреація є частиною загальної фізичної культури суспільства, може зглядатись як окремий напрям фізкультурної діяльності і водночас, як і складова стемі фізичного виховання різних груп населення.

Під фізичною рекреацією розуміють діяльність, яка містить різноманітні види юрми рухової активності й спрямована: на активний відпочинок; відновлення сил, трачених в процесі професійної праці або навчання у спеціально виділений для ого час; збереження і зміцнення здоров'я; розвагу і отримання задоволення від оцесу занять.

Специфічними рисами фізичної рекреаційної діяльності є: гедоністична нкція; переважання комфортних психофізіологічних відчуттів в процесі йснення діяльності; відсутність значних фізичних навантажень; відсутність юрсткої регламентації щодо використання засобів, техніки виконання рухових дій, рмативів, умов проведення і форм занять; незначні обмеження за віковими, лтевими і функціональними характеристиками тих, хто займається; висока олативність у регулярності рекреаційних занять.

Не дивлячись на достатню кількість досліджень щодо теоретико-методичних юв фізичної рекреації, існують певні протиріччя у визначенні її основних егорій. Вказані протиріччя визначають необхідність комплексного кдисциплінарного підходу з вивченням різних аспектів (в тому числі –

сторичного) цієї сфери фізичної культури. Тому актуальними завданнями у галузі фізичної рекреації є визначення передумов її виникнення, закономірностей та етапів розвитку, функціонування з врахуванням потреб людини і суспільства, що і обумовило напрям даного дослідження.

У другому розділі дисертації «**Методи та організація дослідження**» описано та обґрунтовано методи дослідження, що відповідають його меті і завданням, об'єкту та предмету, а також подано інформацію про організацію дослідження.

Аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури став емпіричною основою теоретичного дослідження, під час підготовки якого було зпрацьовано 324 праці, які безпосередньо стосуються теми роботи. За допомогою цього методу була визначена ступінь наукової розробленості досліджуваної проблеми, уточнено уявлення про понятійний апарат сфери фізичної рекреації, виявлені методи, адекватні поставленим завданням.

Застосування хронологічного методу дозволило дослідити виникнення, формування та розвиток процесів фізичної рекреації у хронологічній послідовності, виявити внутрішні і зовнішні зв'язки, закономірності, протиріччя цього явища.

Змістовність і внутрішню сутність фізичної рекреації як суспільного явища дозволив виявити історико-логічний метод.

Описовий метод сприяв визначенню специфіки процесів активного дозвілля, їх змістовного наповнення, спрямованості в умовах різних суспільно-економічних формацій існування людства.

За допомогою компаративного методу в контексті нашого дослідження було здійснено: 1) комплексний порівняльний аналіз тенденцій розвитку активного дозвілля людини, його рушійних сил, змістовного наповнення, характерних рис на різних етапах розвитку людства; 2) зіставлення основних закономірностей виникнення, становлення і розвитку фізичної рекреації як соціокультурного феномену в умовах різних суспільно-економічних формацій.

Вивчення фізичної рекреації, чинників, які обумовили її виникнення і особливості розвитку на різних етапах існування людства як достатньо складних об'єктів у їх багатоаспектності й цілісності, обумовило необхідність застосування системного аналізу. Провідними методами які забезпечили системне пізнання об'єкту дослідження були структурний, функціональний і генетичний аналіз. Системний аналіз також дозволив узагальнити, інтегрувати результати дослідження.

Поставлені завдання визначили хід теоретичного дослідження проблеми, яке проводилось у три етапи у період 2008-2011 років.

На першому етапі (грудень 2008 - червень 2009 року) проводився вибір теми наукового пошуку, визначались актуальність та ступінь розробки проблеми, відбувалося загальне ознайомлення з джерелами і науковою літературою, конкретизувалася тема, мета і завдання роботи.

Протягом другого етапу дослідження (липень 2009-жовтень 2010 року) здійснено вивчення й аналіз спеціальної літератури щодо виникнення і розвитку фізичної рекреації як форми активного дозвілля людини у різні суспільно-економічні формації (від первісного суспільства до наших днів). Зібрані дані систематизувалися та узагальнювалися.

Третій етап роботи (листопад 2010 - листопад 2011 року) передбачав зміщення та узагальнення отриманих результатів, визначення закономірностей звитку фізичної рекреації як суспільного явища у різні історичні періоди у зітовому контексті. Також на цьому етапі роботи були виявлені соціально-педагогічні умови, форми і зміст рекреативного руху у період Нового часу. Крім того, були визначені напрями розвитку рекреаційно-оздоровчої діяльності населення звинутих країн і в Україні у XX – поч. XXI століття. Було здійснено рмулювання загальних висновків, оформлення дисертаційної роботи.

У третьому розділі «**Передумови виникнення і закономірності розвитку форм активного дозвілля у первісному, рабовласницькому і феодальному суспільствах**» наводяться дані щодо: формування передумов виникнення фізичної рекреації як форми дозвілля людини у первісному суспільстві; соціально-економічних умов розвитку форм активного дозвілля у Стародавньому світі (IV тис. н.е. – 476 р. н.е.); тенденцій розвитку фізичної культури оздоровчої спрямованості у Середні віки (V-XVII ст.); становлення та розвитку туристсько-рекреаційної діяльності у період від дохристиянської доби до Нового часу (IV-III тис. н.е. – сер. XVII ст.).

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що вільний час людини, а також заняття, які можна віднести до культурного дозвілля не відразу з'явилися у суспільстві, а сформувалися історично.

Людина у первісному суспільстві не мала вільного часу у нашому розумінні. Для того, щоб з'явився цей сегмент життєдіяльності людини, необхідна наявність сформованих соціальних відношень (праця, яка є пов'язаною із суспільним господарством, соціальна диференціація, політична практика, розвинуте суспільне господарство, домашнє господарство, родинні зв'язки та ін.), яких у первісному суспільстві не існувало або вони не набули сталих форм.

Основними передумовами виникнення фізичної рекреації як форми дозвілля людини у первісному суспільстві були: біологічна потреба людини в руховій активності; ускладнення суспільно-господарського життя первісних людей; розвиток абстрактного і логічного мислення людини; розвиток магічних обрядів і ритуалів; кліматичні умови. Первинними формами майбутнього дозвілля можна вважати: магічні дії і ритуальні обряди посвяти (ініціації); ігри і змагальні дії; фізичні заходи як вид колективної активності.

У період рабовласництва (першої класової суспільно-економічної формації), у різних культурах цього періоду – у Стародавньому Єгипті, Стародавній Індії, Стародавньому Китаї, у культурі античності (Стародавній Греції і Стародавньому Римі) виникли передумови для виникнення активного дозвілля як форми діяльності людини. Цими основними передумовами були державно-правові форми організації і регулювання суспільної практики, що призвело до економічного і соціального розвитку суспільства. Серед аристократичних і заможних верств суспільства вляються нові, незвичні для традиційних форм народної практики види дозвілля. Важливе місце займають вправи оздоровчої спрямованості. З'являються професії, заняття яких займаються не тільки розважанням рабовласників (акробати, танцівники) у вільний час, але і дбають про їхнє тіло, здоров'я, а також – про задоволення потреб у галузі мистецтва (рис. 1).

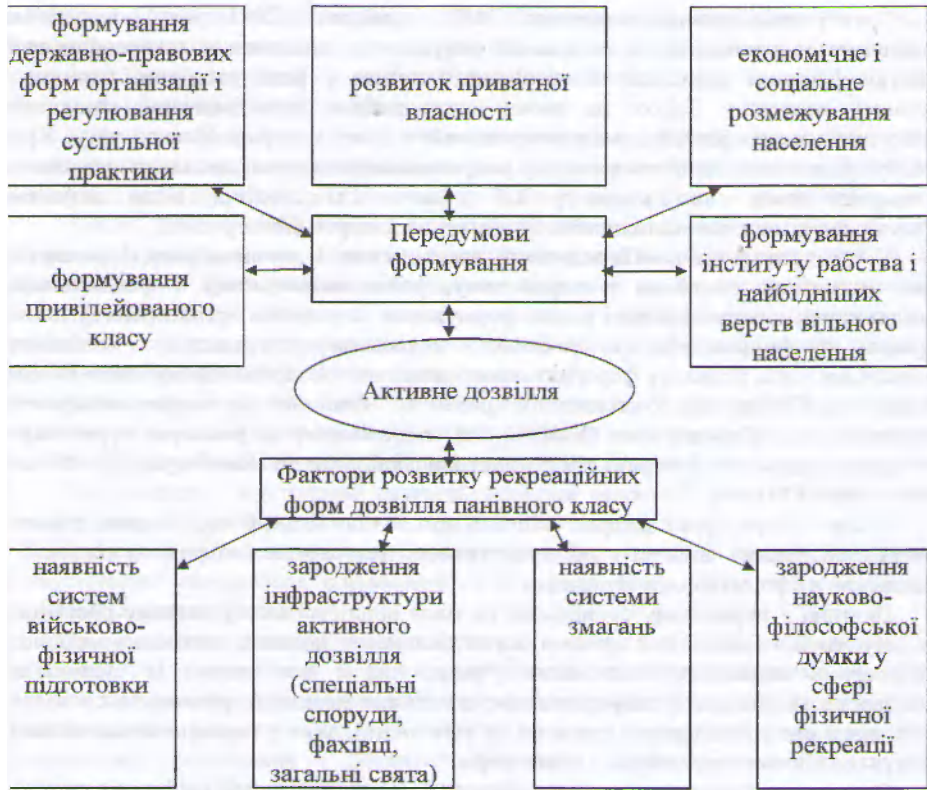

Рис. 1. Передумови формування і фактори розвитку форм активного дозвілля у Стародавньому світі (IV тис. до н.е. – сер. V ст.)

Важливою передумовою розвитку рекреаційних форм панівних класів була наявність системи військово-фізичної підготовки у рабовласницьких державах як Сходу, так і Заходу. В античних державах (Стародавній Греції, Стародавньому Римі, елліністичних державах) розважальна функція дозвілля реалізовувалась в атлетичних змаганнях і видовищах. З'являються фахівці, які займаються організацією суспільних свят і розваг великої кількості людей, а також – паростки науково-філософської думки у сфері фізичної рекреації.

Рекреаційні форми фізичної культури в епоху феодалізму розвивались під впливом релігійних, політичних, соціально-економічних чинників. У найбільш розвинутих народів середньовічної Азії (Індія, Китай, Японія) елементи феодального суспільства виникли раніше, ніж у Європі і мали певні відмінності. Тут не відкинули, а змінили інститути системи рухів та ідеали фізичної культури давнини. На відміну від християнства, релігії, які панували у цих регіонах, не заперечували фізичної культури, а навіть активно впливали на її практичні оздоровчі системи (наприклад, буддизм сприяв розвитку хатха-йоги). Історичне

ачення форм активного дозвілля в Азії полягає у тому, що їх раціональна сутність яконувала роль суспільного саморегулювання, що відрізняло їх від європейської зичної культури рекреативного спрямування.

У західній Європі у період раннього і розвинутого середньовіччя айважливіші компоненти суспільного і особистого життя суворо регламентувались рквою. Християнство забороняло заняття фізичними справами. Тому у цей період нували об'єктивні перепони для розвитку фізичної рекреації як форми активного озвілля людини. Активне дозвілля поширюється з настанням епохи Відродження (IV ст.).

Таким чином, різноманітні суспільні потреби цього періоду, умови, місцеві адичії створили різноманітність форм дозвілля і фізичної культури. Однак у ежах такої різноманітності все більше виокремлювались у відповідності з рактером суспільного ладу норми ігор, «спортивних» і рекреаційних занять по зичному вихованню панівних класів і верств населення, пов'язаних з ними сальними та іншими відносинами, а також – селян і міського населення. Фізична льтура, активне дозвілля панівного класу досягли найвищого рівня розвитку там, з крім економічних ресурсів, необхідних для утримання влади, важливим був сокий рівень фізичної підготовленості феодалів. Фізичні вправи у середовищі елян зберігаються в основному у силу традиції та як засіб розваги, а у житті ешканців міста рекреаційні заняття і змагання починають виконувати різноманітні нкції (соціальної, політичної, культурної та ін.), що було пов'язане із соціальним итом буржуазії, яка розвивалась.

Рекреаційні елементи фізичної культури у період Київської Русі розвиваються а ґрунті багатовікових традицій. В той же час, вони не мали обмеженого характеру. а зміст і форми активного дозвілля мали вплив культурні надбання сусідніх ародів. Фізична культура за часів Київської Русі розвивалась за європейською оделлю, але була прогресивнішою. Навіть з прийняттям християнства активне озвілля різних верств населення залишилось важливою складовою цілісної льтури етносу і функціонувало практично у всіх сферах життєдіяльності спільства – побуті, військовій справі, етнопедагогіці, релігійних та інших святах.

Одним з важливих засобів рекреаційно-оздоровчої діяльності є туризм, який чав розвиватись у Стародавньому світі у вигляді подорожей. За своєю ґрамованістю подорожі в епоху рабовласництва можуть класифікуватись аступним чином: видовищний (розважальний) туризм; лікувальний туризм; вітній туризм; паломницький туризм.

У четвертому розділі дисертації «**Соціально-економічні чинники розвитку, орми та зміст рекреативного руху у період Нового і Новітнього часу**» нами ули визначені: передумови виникнення і розповсюдження рекреаційних ганізацій у період Нового часу і першій половині ХХ ст.; основні напрями і ринципи формування сучасних оздоровчих програм населення у зарубіжних аїнах; характерні риси рекреаційно-оздоровчої діяльності населення України у угій половині ХХ – початку ХХІ століття; основні тенденції розвитку активного озвілля в умовах глобальних взаємодій.

Дослідження проблеми розвитку рекреативного руху у період Нового часу зволило з'ясувати, що у ХVІІ-ХVІІІ ст. навіть у найбільш розвинених країнах

Європи були сформовані лише початкові форми буржуазної фізичної культури (в тому числі – і елементи активного дозвілля). Основні передумови і чинники, які сприяли розвитку фізичної рекреації виникли і отримали широке розповсюдження протягом XIX ст. – перших двох десятиліть XX ст.

Основними передумовами розвитку фізичної рекреації у цей період були: політичні, соціальні, економічні, культурні, військові. Серед чинників, які впливали на зміст, форми і спрямованість активного відпочинку населення можна визначити наступні: спорт джентльменів (концепція Д.Локка, «опікунський спорт»); впровадження і розвиток фізичного виховання в школі (виникнення шкіл нового типу – філантропін, реформи Т.Арнольда, концепція Ч.Кінгслі, національні гімнастичні системи); формування сучасного змагального спорту (вплив практик «арнольдизму», поява перших клубів активного дозвілля, потреба у розвагах); виникнення позашкільних рекреаційних організацій (релігійні рекреаційні і бойскаутські організації); виникнення територіальних і виробничих організацій оздоровчої спрямованості (територіальні, рух «Перелітний птах»), виробничі рекреаційні товариства, національні рекреаційні об'єднання, міжнародний робочий рекреаційний рух); створення і розвиток наукових основ фізичного виховання розвиток природничих наук, концепції О.Д.Бутовського, системи П.Ф.Лесгафта і Г.Демені, інтеграція гімнастичних і спортивно-ігрових методів).

У перший період Новітнього часу (1917-1945 рр.) фізична культура і спорт у зарубіжних країнах розвиваються в умовах загальної світової кризи. Не дивлячись на це, значно зростають масштаби спортивно-рекреаційного руху – збільшилась кількість спортивних і гімнастичних організацій, клубів, спілок. Активізація рекреаційного руху була обумовлена розширенням суспільних функцій фізичної рекреації. Окрім виробничої (економічної) функції у зазначений період активно реалізовувались також медико-біологічна і соціально-культурна функції фізичної рекреації, які забезпечували реалізацію не тільки своїх безпосередніх завдань, але і завдань, пов'язаних із військовою підготовкою, що призвело до мілітаризації діяльності рекреаційних організацій у деяких країнах (Німеччина, Італія, Японія) (рис. 2).

У Російській імперії на початку XX ст. були створені теоретичні, методичні й організаційні передумови для розвитку системи фізичного виховання (і фізичної рекреації зокрема). Однак фізичне виховання і спорт були позбавлені державної підтримки. Фізкультурно-спортивні організації існували лише завдяки діяльності прогресивних кіл інтелігенції. Рекреаційний рух у Росії не отримав такого розвитку, як у країнах Західної Європи і США у силу об'єктивних політичних, економічних і соціальних чинників.

Після другої світової війни у країнах Західної Європи і США, де створюється система підприємств дозвілля, яка отримала назву «індустрія дозвілля». Соціально-економічними передумовами виникнення індустрії дозвілля та рекреації були такі: більшення вільного часу; скорочення робочих годин та поширення часткової зайнятості; зростання сімейного добробуту; розвиток демократичної соціальної політики; скорочення витрат часу на ведення домашнього господарства; підвищення освітнього і культурного рівня населення; науково-технічний та інформаційний розвиток суспільства.

Рис. 2. Суспільні функції фізичної рекреації у перший період Новітнього часу (1917-1945 рр.)

Іншими важливими чинниками, що активізували залучення населення до активного відпочинку є: пропаганда засобами масової інформації факторів здорового способу життя; розробка системи «відпочинок в кредит»; удосконалення розширення дозвіллевих послуг і товарів; систематичне вивчення запитів і ань населення щодо активного відпочинку; покращення інфраструктури ладів активного відпочинку і дозвілля; виробництво товарів спортивно-реакційного і туристичного призначення.

Об'єктивні передумови виникнення і чинники розвитку активного починку сприяли формуванню національних оздоровчих програм і розвитку у «Спорт для всіх» у зарубіжних країнах.

У другій половині ХХ ст. в Українській РСР масовий спорт та оздоровче ористання різних форм і засобів рухової активності мало здебільшого рмальний характер, що призвело до зниження рівня здоров'я населення. Після голошення незалежності України протягом 1990-х років зберігалися названі е негативні тенденції.

Дослідження дозволило виявити основні закономірності розвитку фізичної рекації у різні історичні періоди, які обумовлені політичними, економічними, іо-культурними, військовими передумовами. В залежності від суспільно-номічної формації змістовне наповнення цих передумов змінюється.

У сучасній Україні основними факторами, які визначають рівень фізичної рекреаційної діяльності населення є внутрішні і зовнішні. До зовнішніх факторів відносяться: умови життя, матеріальне забезпечення, спосіб життя, режим рухової активності, ставлення оточуючих, ставлення мікросередовища, вплив засобів масової інформації. До внутрішніх факторів-мотиви, інтереси, рівень домагань, тип темпераменту, емоційний стан, риси характеру особистості.

Лімітуючими факторами, які є перешкодою заняттям фізичною рекреацією населення в Україні є: нестача вільного часу; відсутність матеріальних і фінансових умов для рекреаційної діяльності; стомлення на роботі або під час навчання; нестача знань у галузі фізичної культури; незручне розташування спортивної бази; стан здоров'я; низький рівень організації рекреаційної роботи, відсутність цікавих оздоровчих програм; особистісні риси людини – відсутність розуміння цілей занять, звички регулярно займатись будь-яким видом рухової діяльності; нераціональна організація вільного часу.

Отже, у сучасній Україні існують протиріччя між:

- невисоким рівнем прибутків основної частини населення і відносно високою вартістю послуг дозвілля сучасного типу;
- різноманітністю потреб дозвілля основної частини населення і стрімким розвитком у суспільній практиці переважно розважально-ігрових форм організованого дозвілля;
- національними, а також духовними традиціями у культурно-дозвіллевій сфері і змістом найбільш розповсюджених занять фізичною рекреацією.

Основними напрямками розвитку активного дозвілля в Україні, які сприятимуть нівелюванню визначених протиріч є:

- більш широке впровадження у дозвілля населення демократичних видів рухової активності;
- посилення пропаганди щодо ведення здорового способу життя засобами масової інформації;
- введення послуг аніматорів в роботу об'єктів сфери дозвілля і рекреації;
- розвиток еко - і агротуризму у різних регіонах України;
- посилення уваги до розвитку національних традицій у сфері дозвілля населення (використання автентичних рухливих ігор; обрядових дій з елементами рухової активності під час свят; нових видів рухової активності з національним компонентом - «Хортінг», «Козацькі забави», «Богатирські ігри та ін.).

У п'ятому розділі дисертації «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» представлено три групи даних, отриманих у ході дисертаційного дослідження:

- **підтверджено** дані досліджень про те, що фізична рекреація є частиною фізичної культури суспільства, може розглядатись як окремий напрям фізкультурної діяльності і, водночас, як складова системи фізичного виховання різних груп населення. Фізична рекреація має специфічні функції, ознаки, суспільну значущість, цільову спрямованість, засоби та організаційні форми (Г.М.Бердус, 2003; В.М.Видрін, 1996; Г.П.Віноградов, 1998; О.Д.Джумасв, 1986; М.В.Дутчак,

2010; О.М.Жданова, 2008; І.В.Зорін, 2002; Т.Ю.Круцевич, 2010; Ю.Ф.Курамшин, 2004; Ю.Є.Рижкін, 2005; Є.Н.Приступа, 2010);

дістали подальшого розвитку наукові дані щодо соціальної спрямованості, характерних рис, засобів фізичної культури на різних етапах розвитку суспільства (Б.Р.Голошапов, 2002; С.І.Гуськов, В.М.Платонов, 1994; Л.Кун, 1982; Є.Н.Приступа, Я.В.Тимчак, Л.О.Мазур, 1997; В.В.Столбов, 1989; С.М.Філь, О.М.Худолій, Г.М.Малка, 2003; А.В.Цьось, 2005);

вперше визначено фактори формування передумов виникнення фізичної рекреації і первинні форми майбутнього дозвілля у первісному суспільстві;

визначено соціально-економічні умови розвитку форм активного дозвілля у країнах Стародавнього світу (IV тис. до н.е. – 476 р. н.е.);

розкриті чинники впливу на розвиток рекреаційних форм фізичної культури, їх змістовне наповнення у країнах Сходу і Західної Європи у Середні віки (V-XVII ст.);

висвітлено передумови становлення та чинники розвитку туристсько-краєзнавчої діяльності як рекреаційно-оздоровчого засобу у період від дохристиянської доби до Нового часу (IV-III тис. до н.е. – сер. XVII ст.);

розкриті передумови та чинники розповсюдження фізкультурних організацій і рекреаційного руху в країнах Європи і США у період Нового часу (сер. XVII ст. – 1917 р.);

розкрито характерні риси, суспільні функції і зміст рекреаційної діяльності у зарубіжних країнах у перший період Новітнього часу (1917-1945 рр.);

висвітлені особливості розвитку активного дозвілля у Російській імперії (XVII ст. – 1917 р.);

проведено порівняльний аналіз рекреаційно-оздоровчої діяльності населення зарубіжних країн та України в теперішній час;

окреслено основні тенденції розвитку міжнародного туризму як компоненту світової інфраструктури дозвілля в умовах сучасних глобальних взаємодій.

ВИСНОВКИ

1. Всебічний аналіз наукової і науково-методичної літератури вітчизняних та зарубіжних авторів дає підстави стверджувати, що проблеми фізичної рекреації та здоровчої фізичної культури були предметом значної кількості досліджень. Було визначено, що фізична рекреація є частиною фізичної культури суспільства, може озглядатись як окремих напрям фізкультурної діяльності і, водночас, як складова системи фізичного виховання різних груп населення. Фізична рекреація має педифічні функції, мету, завдання, основні ознаки, чинники розвитку, засоби та організаційні форми.

Разом з цим, що стосується досліджень проблеми історичного розвитку ізичної рекреації, а саме – визначення передумов її виникнення і закономірностей розвитку як сегменту активного дозвілля людини у різні суспільно-економічні ормації, то такі дослідження практично відсутні.

Розробка цієї проблеми надасть можливість об'єктивно оцінювати дію оціальних законів у сфері фізичної рекреації, виявляти, аналізувати й

узагальнювати нові закономірності її функціонування, а також – визначати перспективи подальшого розвитку.

2. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що вільний час людини, а також заняття, які можна віднести до культурного дозвілля не відразу з'явилися у суспільстві, а сформувалися історично.

На цей сегмент життєдіяльності людини вплинули соціальні відношення праці, що пов'язана із суспільним господарством, соціальна диференціація, політична практика, розвинуте суспільне життя, домашнє господарство, родинні зв'язки та ін.), яких у первісному суспільстві не існувало або вони не набували сталих форм.

Формування передумов виникнення фізичної рекреації як форми активного дозвілля людини у первісному суспільстві було обумовлене: біологічною потребою людини в руховій активності; ускладненням суспільно-господарського життя ервісних людей; розвитком абстрактно-логічного мислення людини; розвитком магічних обрядів і вірувань; кліматичними умовами.

Первинними формами майбутнього дозвілля можна вважати: магічні дії і ритуали; обряди посвяти (ініціації); ігри і змагальні дії; святкові заходи як вид колективної рухової активності.

3. Формування активного дозвілля, як форми діяльності людини сприяли передумови, що виникли у період рабовласництва (першої класової суспільно-економічної формації), у великих культурах цього періоду – Стародавньому Єгипті, Стародавній Індії, Стародавньому Китаї, у культурі античних держав (Стародавній Греції і Стародавньому Римі).

Ними були: формування державно-правових форм організації і регулювання суспільної практики; розвиток приватної власності, що призвело до економічного і соціального розмежування населення; формування привілейованого класу (родова аристократія, прошарок вищих жреців, чиновників, військових); формування інституту рабства і найбідніших верств вільного населення.

Основними факторами розвитку рекреаційних форм панівних класів у Стародавньому світі були: наявність системи військово-фізичної підготовки у рабовласницьких державах як Сходу, так і Заходу; поява нових видів дозвілля, де важливе місце займають вправи оздоровчої спрямованості, а також – фахівців, які займаються не тільки розважанням рабовласників (акробати, танцівники), але і дбають про їхнє тіло, здоров'я, задоволення потреб у видовищах; наявність системи змагань (у Стародавній Греції, елліністичних державах), де розважальна функція дозвілля реалізовувалась в атлетичних змаганнях; зародження науково-філософської думки у сфері фізичної рекреації.

4. Рекреаційні форми фізичної культури в епоху феодалізму розвивались під впливом релігійних, політичних, соціально-економічних чинників. У найбільш розвинених народів середньовічної Азії (Індія, Китай, Японія) елементи феодального суспільства виникли раніше, ніж в Європі і мали певні відмінності. Релігії, які панували у цих регіонах, на відміну від християнства, не заперечували фізичної культури, а активно впливали на впровадження оздоровчих систем у суспільну практику (буддизм сприяв розвитку хатха-йоги). Історичне значення форм активного дозвілля в Азії полягає у тому, що їх раціональна сутність

нувала роль суспільного саморегулювання, що відрізняло їх від європейськоїчної культури рекреативного спрямування.

У західній Європі у період Середньовіччя найважливіші компоненти пільного і особистого життя суворо регламентувались християнською церквою, забороняла заняття фізичними вправами (однак це не стосувалося феодалів – царів). Активне дозвілля поширюється тільки з настанням епохи Відродження.

Різноманітні суспільні потреби цього періоду, умови, місцеві традиції виявили різноманітності форм дозвілля і фізичної культури, які диференціюються цілком різними ознаками.

5. Рекреаційні елементи вітчизняної фізичної культури у період Київської і розвиваються на ґрунті багатовікових традицій. В той же час, вони не мали єдиного характеру. На зміст і форми активного дозвілля мали вплив культурні звичаї сусідніх народів. Фізична культура за часів Київської Русі розвивалась за східною моделлю, але була прогресивнішою. Навіть з прийняттям християнства активне дозвілля різних верств населення залишилось важливою складовою цілісної культури етносу і функціонувало практично у всіх сферах громадської діяльності суспільства – побуті, військовій справі, етнопедагогіці, релігійних звичаях.

6. Одним із важливих засобів рекреаційно-оздоровчої діяльності є туризм, який почав розвиватися у Стародавньому світі у вигляді подорожей. За своєю сутністю подорожі в епоху рабовласництва можуть класифікуватись різними чином: видовищний (розважальний) туризм; лікувальний туризм; історичний туризм; паломницький туризм.

Розвиток подорожей в епоху Середньовіччя здійснювався під впливом різних чинників (суспільних, релігійних, політичних). В епоху раннього Середньовіччя підпорядкування релігійним канонам вкрай негативно вплинуло на розвиток подорожей на території практично всієї Європи. Однак, у подальшому, розвиток паломництва, як елементу релігійної культури і як суспільне явище отримало новий розвиток як в Європі, так і в Азії. Іншими важливими передумовами були економічна експансія та розвиток торгівлі.

7. У період Нового часу (XVII-XVIII ст.) навіть у найбільш розвинених країнах Європи були сформовані лише елементи активного дозвілля. Основні чинники і фактори, які сприяли розвитку фізичної рекреації виникли і отримали новий розвиток розповсюдження протягом XIX ст. – перших двох десятиліть XX ст.

Основними передумовами розвитку фізичної рекреації у цей період були: економічні, соціальні, економічні, культурні, військові. Серед чинників, які впливали на зміст, форми і спрямованість активного відпочинку населення можна виділити такі: спорт джентльменів; впровадження і розвиток фізичного виховання в школі; формування сучасного змагального спорту; виникнення позашкільних спортивних організацій; виникнення територіальних і виробничих організацій фізичного виховання; створення і розвиток наукових основ фізичного виховання.

8. Значне зростання масштабів спортивно-рекреаційного руху спостерігається у першій половині Новітнього часу (1917-1945 рр.), що обумовлено розвитком функцій фізичної рекреації. Окрім виробничої (економічної) функції

7 зазначений період активно реалізовувались також медико-біологічна і соціально-культурна функції фізичної рекреації, які забезпечували виконання не тільки своїх безпосередніх завдань, але і завдань, пов'язаних із військовою підготовкою, що призвело до мілітаризації діяльності рекреаційних організацій у деяких країнах, переважно фашистського блоку (Німеччина, Італія, Японія).

9. Після другої світової війни процеси докорінних перетворень позначились і на функціонуванні сфери дозвілля і рекреації. Однак ці процеси у різних регіонах світу мали різні вектори розвитку, що обумовило різні темпи розповсюдження рекреаційно-дозвіллевих форм.

Особливо інтенсивний розвиток спостерігається у країнах Західної Європи і США, де створюється мережа підприємств дозвілля, яка отримала назву «індустрія дозвілля». Соціально-економічними передумовами її виникнення були: збільшення вільного часу; скорочення робочих годин та поширення часткової зайнятості; зростання добробуту населення; розвиток демократичної соціальної політики; скорочення витрат часу на ведення домашнього господарства; підвищення освітньо-культурного рівня населення; науково-технічний та інформаційний розвиток суспільства.

Об'єктивні передумови і чинники розвитку фізичної рекреації сприяли формуванню національних оздоровчих програм і розвитку руху «Спорт для всіх» у зарубіжних країнах.

10. В Україні за часів Радянського Союзу у 1950-1980-х роках розвиток масового рекреаційного руху носив здебільшого формальний характер, що призвело до зниження рівня здоров'я населення і тривалості життя. Після проголошення незалежності України протягом 1990-х років ці негативні тенденції берігуються. У теперішній час проведення населенням вільного часу лише у малому ступені залежить від державної політики, а в основному – від ініціативи людей. Комерційні сегменти сфери фізичної рекреації стали активно діяти лише з другої половини 1990-х років.

Існують як позитивні (внутрішні і зовнішні), так і лімітуючі (негативні) фактори, які визначають рівень фізичної рекреаційної діяльності населення учасної України.

Основними напрямками розвитку активного дозвілля в Україні, які приймуть більш активному залученню населення до рухової активності є:

більш широке впровадження у дозвілля населення демократичних видів рухової активності;

посилення пропаганди щодо ведення здорового способу життя засобами масової інформації;

введення послуг аніматорів в роботу об'єктів сфери дозвілля і рекреації;

розвиток еко - і агротуризму у різних регіонах України;

посилення уваги до розвитку національних традицій у сфері дозвілля населення використання автентичних рухливих ігор; обрядових дій з елементами рухової активності під час свят; нових видів рухової активності з національним компонентом - «Хортінг», «Козацькі забави», «Богатирські ігри та ін.).

Проведений аналіз дозволяє визначити напрями подальших наукових досліджень: визначення місця і значення фізичної рекреації в системі освіти і

збереження дітей, підлітків, молоді; вдосконалення організаційно-методичних засад рекреаційно-оздоровчих занять з дорослим і літнім контингентом; розробці стратегії співпраці державних, громадських, молодіжних, політичних, ультрарелігійних організацій у сфері фізичної рекреації.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Пангелов С. Формування передумов виникнення фізичної рекреації як форми дозвілля людини у первісному суспільстві /С.Б.Пангелов //Молода спортивна наука України: Зб.наук. праць у галузі фізичної культури та спорту. – Вип. 13: У 4-х Т. – Львів: НВФ «Українські технології», 2009. – Т.4. – С. 138-143.

Пангелов С. Характерні риси і передумови розвитку форм активного дозвілля людини у період Середніх віків (V-XVII ст.) /С.Б.Пангелов //Спортивний вісник Придніпров'я. – 2009. - №2-3. – С.89-93

Пангелов С. Виникнення і розвиток рекреаційних організацій на межі XIX-XX століть /С.Б.Пангелов //Молода спортивна наука України: зб.наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Вип. 14: У 4-х Т. – Л., 2010. – Т.4. – С. 137-142.

Круцевич Т. Теоретичні і методичні аспекти поняття «фізична рекреація» /Т.Ю.Круцевич, С.Б. Пангелов //Спортивний вісник Придніпров'я. – 2010. - №2-3. - С.18-21 (внесок автора – постановка проблеми, формулювання цілей і завдань теоретичного дослідження).

Пангелов С.Б. Фактори впливу на рекреаційну активність населення /С.Б.Пангелов //Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. - №2. – С.55-58.

Пангелов С. Соціально-економічні умови і тенденції розвитку форм активного дозвілля людини у рабовласницькому суспільстві /С.Б.Пангелов //Матеріали I Всеук-практ. інтернет-конференції «Український науково-інтелектуальний простір: реалії та перспективи розвитку»: зб.наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – С. 166-171.

Круцевич Т. Основні тенденції розвитку дозвілля в умовах глобальних взаємодій /Т.Ю.Круцевич, С.Б.Пангелов //Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»: [наук.-теор. збірник]. - Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2009. - С.195-197 (внесок автора – постановка проблеми, теоретичний аналіз літературних джерел).

Пангелов С. Сільській туризм як окрема форма рекреаційної діяльності /С.Б.Пангелов //Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ.пед.ун-т імені Григорія Сковороди»: [наук.-теор. збірник]. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2010. – С. 199-201.

Пангелов С. Особливості використання вільного часу населення України /С.Б.Пангелов //Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ.пед.ун-т імені Григорія Сковороди»: [наук.-теор. збірник]. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2011. – Вип. 2. - С. 367-370.

АНОТАЦІЇ

Пангелов С.Б. Організаційно-методичні передумови виникнення і розвитку фізичної рекреації як форми активного дозвілля людини. На 17 гравах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Дніпропетровськ, 2012.

У дисертації вперше визначені фактори формування передумов виникнення фізичної рекреації і первинні форми майбутнього дозвілля у первісному суспільстві; визначені соціально-економічні умови розвитку форм активного дозвілля у країнах Стародавнього Світу (IV тис. до н.е. – сер. V ст.); розкриті чинники впливу (релігійні, політичні, соціально-економічні) на розвиток рекреаційних форм фізичної культури у країнах Сходу і Західної Європи у Середні віки (сер. V – сер. XVII ст.); висвітлені передумови становлення (паломництво, військові експансії, розвиток торгівлі) і чинники розвитку (суспільні, релігійні, політичні) туристсько-краєзнавчої діяльності як рекреаційно-оздоровчого засобу у період від дохристиянської доби до Нового часу (IV-III тис. до н.е. – сер. XVII ст.); розкриті передумови та чинники розповсюдження фізкультурних організацій і рекреаційного руху в країнах Європи і США у період Нового часу (сер. XVII ст. – 1917 р.); висвітлені характерні риси, суспільні функції (виробнича, медико-біологічна, соціально-культурна) і зміст рекреаційної діяльності у зарубіжних країнах у перший період Новітнього часу (1917-1945 рр); визначені напрями розвитку рекреаційно-оздоровчої діяльності населення розвинутих країн і в Україні у XX – поч. XXI століття.

Ключові слова: організаційно-методичні передумови, фізична рекреація, активне дозвілля людини, суспільно-економічні формації.

Пангелов С.Б. Организационно-методические предпосылки возникновения и развития физической рекреации как формы активного досуга человека. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 - физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. - Днепропетровский государственный институт физической культуры и спорта, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Днепропетровск, 2012.

Цель исследования – определить организационно-методические предпосылки возникновения физической рекреации как формы активного досуга человека в условиях разных общественно-экономических формаций (от первобытного общества до настоящего времени) для обоснования направлений развития рекреационно-оздоровительной деятельности населения в современных условиях.

В диссертации впервые определены факторы формирования предпосылок возникновения физической рекреации (биологическая потребность человека в двигательной активности; усложнение общественно-хозяйственной жизни первобытных людей; развитие абстрактно-логического мышления человека; развитие магических обрядов и верований; климатические условия) и первичные формы будущего досуга (магические действия и ритуалы; обряды посвящения

ициации); игры и соревновательные действия; праздничные мероприятия как вид лективной двигательной активности в первобытном обществе); определены иально-экономические условия развития форм активного досуга в странах эвного Мира (IV тыс. до н.э. - сер. V ст.), которыми являются – образование дарственно-правовых форм организации и регулирования общественной ктики, развитие частной собственности, формирование привилегированного сса, формирование института рабства и беднейших слоев свободного населения; крыты компоненты влияния (религиозные, политические, социально- номические) на развитие рекреационных форм физической культуры в странах стока и Западной Европы в Средние века (сер. V - сер. XVII ст.); освещены дпосылки становления (паломничество, военные экспансии, развитие торговли) оставляющие развития (общественные, религиозные, политические) туристско- еведческой деятельности в период от дохристианства до Нового времени (IV -III . до н.э. - сер. XVII ст.).

Также впервые раскрыты предпосылки и составляющие распространения ультурных организаций и рекреационного движения в странах Европы и США ериод Нового времени (сер. XVII ст. - в 1917 г.), в частности – политические, иальные, экономические, культурные, военные; определены характерные черты, ественные функции (производственная, медико-биологическая, социально- етурная) и содержание рекреационной деятельности населения в зарубежных анах в первый период Новейшего времени (1917-1945 pp); определены тенденции ития рекреационно-оздоровительной деятельности населения развитых стран во ой половине XX - начале XXI ст.; раскрыты позитивные и лимитирующие сторы развития занятий физической рекреацией населения современной аины.

Ключевые слова: организационно-методические предпосылки, физическая реакция, активный досуг человека, общественно-экономические формации

Pangelov S.B. Organization and methodological background of nascence and evelopment of physical recreation as a form of active leisure rights. – On the rights of nuscript.

The Dissertation for a Candidate the degree in physical education and sports under specialty 24.00.02 – physical culture, physical education of different groups of people. Dnipropetrovsk state institute of physical culture and sports, Ministry of education and nce, youth and sports of Ukraine, Dnipropetrovsk, 2012.

The defining factors of forming conditions of nascence of physical recreation and primary forms of future leisure in primitive society were firstly determined; social- omical conditions of development of forms of active leisure in the countries of cient world (IV century B.C. – middle of V century B.C.) were outlined; the factors of uence (religious, political, social-economical) on development of recreational forms of sical culture in Oriental countries and Western Europe in Middle ages (middle of V – dle of XVII century) were determined; the prerequisites (pilgrimage, military ansions, trade development) and factors of development (social, religious, political) of ing local history activity as a recreational device in a period since pre-Christian age till new time (IV – V B.C. – XVII A.C.) were outlined; the factors of spread of physical

culture organizations and recreational movement in countries of Europe and the USA in a period of the New age (middle of XVII century – 1917) were disclosed; the peculiar features, social functions (production, medico-biological, social-culture) and the context of ecreational activity in foreign countries in the first period of the latest time (1917-1945) were outlined; the directions of development of recreational-health activity of people of developed countries and in Ukraine in XX-XXI century were determined.

Key words: organizational and methodological background, physical recreation, active leisure, social-economical formations.